

ABSTRAKT

Práce se zabývá obecně faktem vzniku muzea v přírodě, jeho cílem a přínosem. Dále jsou zde blíže popsány některé významné expozice především z Evropy a nástin koncepce asijského muzea. Následuje porovnání vybraných zajímavostí z jednotlivých skanzenů s ohledem na jejich jedinečnost. V závěrečné kapitole je zmíněno zamyšlení nad budoucností vzniku dalších muzeí s obdobnou koncepcí s využitím nabytých informací. Je zde uveden nástin problematiky dvou případů transformace muzea v přírodě do městského prostředí.

This paper deals with the building and existence of open air museums, their purpose and benefits for society. We described several important open air museums, especially from Europe; attention was also paid to the concept of Asian outdoor museums. Following sections of this paper are dedicated to comparison of different specifying features of particular open air museums. In the last chapter we were preoccupied with the idea of creating similar types of buildings using information presented in this paper. We also mentioned difficulties one has to face when incorporating open air museums into city environment and their future in these new surroundings.

Motto:

„Architektura je zkamenělá hudba.“

J. W. Goethe

OBSAH

OBSAH	5
ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 VZNIK MUZEÍ V PŘÍRODĚ RESPEKTIVĚ SKANZENŮ	8
2 SPECIFIKACE VYBRANÝCH MUZEÍ V PŘÍRODĚ.....	10
2.1 ŠVÉDSKO.....	10
2.2 NORSKO	12
2.3 FINSKO	14
2.4 VELKÁ BRITÁNIE	18
2.5 ŠVÝCARSKO	21
2.6 ČESKÁ REPUBLIKA	26
2.7 ISLAND	31
2.8 JAPONSKO	32
3 SROVNÁNÍ ZVLÁŠTNOSTÍ	34
4 NOVÉ HORIZONTY.....	37
ZÁVĚR.....	40
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	41

ÚVOD

Téma práce se týká velmi specifického a autentického zachycení historie bydlení. Muzea v přírodě jsou nejosobitějším typem muzea. Je třeba však nejprve správně vysvětlit pojmy. A to, že muzeum v přírodě se liší koncepční obsahovou náplní a správou muzejního sbírkového fondu záchrany památek lidové architektury. Skanzeny jsou památkové rezervace či areály přenesených staveb, které jsou takto populárně a nepřesně označovány. Zdá se tedy, že mluvíme-li o skanzenu nebo o muzeu v přírodě, hovoříme o rozdílných institucích. V praxi se však tento nepatrný, leč podstatný rozdíl, stírá. Většina muzeí v přírodě totiž vlastně vznikla na místě, kde se dochovala jedna či více budov, významných z hlediska lidového stavitelství.

Přiblížením informací o osmi muzeích v přírodě si lze vytvořit vizi o koncepci těchto institucí v různých zemích, přírodních podmínkách a za užití místních materiálů. Zcela samozřejmě je zde zmíněno i naše nejstarší muzeum v přírodě, nacházející se v Rožnově pod Radhoštěm.

Dále je zde zmíněna problematika klasifikace jednotlivých muzejních exponátů, jejich určení a začlenění do určité skupiny. Skutečnost porovnávání jednotlivých muzeí v přírodě je brána s velkým ohledem na unikátnost a specifické detaily těchto institucí.

Na závěr je vylíčena situace týkající se vzhledu dnešních muzeí v přírodě. Na základě tohoto faktu můžeme spekulovat nad budoucí podobou obdobných muzeí. K zamyšlení zůstává, zda-li a v jaké míře se v budoucnu změní prostředí skanzenu na základě přirozeného vývoje společnosti. Tím míníme podobu novodobého muzejního odvětví.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VZNIK MUZEÍ V PŘÍRODĚ RESPEKTIVĚ SKANZENŮ

Muzeum v přírodě plní ve své formě nezastupitelnou dokumentační a výchovnou úlohu. Je možné jej charakterizovat jako instituci nebo její zvláštní část usilující o vědeckou interpretaci života a kultury lidu v minulosti formou specializované expozice ve volné přírodě, obsahující společenské, časové, prostorové a přírodní souvislosti. Dále je třeba si objasnit pojem lidová architektura či lidové stavitelství. Slouží k obecnému pojmenování staveb na vesnici (obydlí, hospodářské a kultovní objekty) a zčásti i obytných domů, u nás lze takto označit venkovské stavby asi od 17.-18. století, vrcholným obdobím je pak 19. století. Od 18. století začínají řemeslně náročné práce provádět specialisté, kteří zprostředkovali vliv slohového umění na estetiku staveb. Dělo se tak ruku v ruce s místním rozvojem řemesel (tesaři, zedníci), dosažitelností stavebního materiálu (dřevo, kámen, hlína, cihly), sociální organizací a podobně. Vznikaly regionální typy staveb, lišící se půdorysem a vnitřním uspořádáním, užitým materiálem, jeho zpracováním a výtvarným pojetím. Na konci 18. století začala převládat zděná architektura (v 19. století řada typů, v Evropě, např.: baltský, hanácký, polabský). Další změny nastaly koncem 19. století, kdy se začíná průmyslová výroba stavebních materiálů a zejména po socializaci vesnice. Lidovou architekturu je třeba chápat ve vztahu k tzv. velké (vysoké, reprezentační, monumentální, slohové, oficiální) architektuře a vnímat ji jako součást celkového stavebního vývoje. Zpětně se navíc ukazuje, že pochopení půdorysné i prostorové skladby např. jednotlivých typů městských domů se stává podstatně snazší při paralelním studiu s domem vesnickým, který vykazuje obdobné a přitom jednodušší, tzv. snáze pochopitelné vazby základních skladebných prvků. Velký význam získávají v této souvislosti i poznatky o venkovské tradici vysoké dřevěné obytné místnosti - jizby, která zřejmě patřila k vybavení středověkých staveb i v jiných vrstvách společnosti. Neoddělitelnou součástí působení muzeí v přírodě je i krajina, přírodní prostředí do kterého je expozice v přírodě začleněna. hodné dotvoření v souladu s dalšími komponenty expozic vytváří atmosféru autentického života a prostředí historické krajiny. Vedle ochrany památek prezentovaných v muzeích v přírodě je přiměřeně dotvářeno a chráněno i jejich přírodní prostředí.

Vznik muzeí v přírodě bývá pokládán za událost téměř současnou, východiska tohoto procesu nacházíme již v 19. století. Vlna ekonomicky podmíněného zájmu o lid, jeho problémy, životní styl i životní a pracovní prostředí, vzniká v druhé polovině 18. století. Přinášela s sebou i snahu poznávat systém života a bydlení prostého vesničana. Tato snaha

se ve shodě se soudobou úrovní teoretického myšlení omezovala zpočátku pouze na sledování jevů výlučných až kuriózních. Z historie je často uváděn pokus Charlese Victora de Bonstetena, který navrhl v roce 1799 soustředit některé lidové stavby v zámeckém parku v dánském Fredendorgu. Nejedná se však o pokus ojedinělý, podobné akce jsou známy i z naší země. Při nejrůznějších příležitostech byly předváděny lidové stavby i s předváděním obyčejů, písní a tanců. Tyto pokusy neměly už jen zábavný charakter, přinášela již vážné pokusy historické, typologické či regionální možné řadit jako klasifikaci. Etapa prezentace lidové architektury je nesena vlnou vlastenectví a národního nadšení. Je zde třeba připomenout expozice lidového stavitelství na světové výstavě ve Vídni roku 1873, maďarské výstavy v letech 1885 a 1896, pražské výstavy v letech 1891 a 1895 atd. S expozicemi na výstavách však současně vznikají již i první projevy těchto snah – první muzea v přírodě. V roce 1891 byl otevřen proslulý stockholmský skanzen. Původní koncepce jeho zakladatele Artura Hazelia směřovala k prezentaci stavitelství ve Skandinávii ukázkou vždy jednoho dvoru z jedné oblasti bez vyjádření společenských a urbanistických vztahů. Po něm následuje celá řada dalších muzeí, nejprve ve Skandinávii, později v dalších evropských zemích. Tato muzea většinou nekriticky přejímala Hazeliovu koncepci. Zvlášť významné je otevření muzea v blízkosti Lillehammeru, kde jeho tvůrce Anders Saving prosadil už roku 1904 důslednou sociální strukturu expozice, čímž otevřel novou kapitolu v koncepci muzeí v přírodě.

Pod vlivem celoevropských snah docházelo i na našem území již před II. světovou válkou k pokusům o vznik muzeí v přírodě. Existovali zde však rozličné koncepční záměry. První z nich si kladl za cíl pouhou záchranu jednotlivých objektů bez ohledu na jejich společenský obsah a urbanistické vztahy. Druhým záměrem byl komplexní přístup k rekonstrukci historického prostředí s kulturně výchovným působením. Ze všech těchto pokusů se podařilo zrealizovat jen jediný a to Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Z obsahu pojmu muzea v přírodě a jeho poslání vyplývá i modelový charakter expozic v přírodě. Jejím cílem je rekonstrukce historického životního prostředí, tedy jevu značně složitého co do zúčastněných komponentů a jejich struktur. Je třeba si tedy uvědomit, že jakákoliv expozice v přírodě je objektivně vnímána jako model skutečnosti a naší úlohou je vytvořit takový model, který by neexistující skutečnost – předlohu – pravdivě reprezentoval.

2 SPECIFIKACE VYBRANÝCH MUZEÍ V PŘÍRODĚ

2.1 Švédsko

Jeden ze švédských skanzenů se nachází na ostrově Djurgården, královský park blízko centra Stockholmu. Toto muzeum v přírodě bylo první svého druhu na světě. Skanzen je také zoologickým parkem specializujícím se především na skandinávskou faunu. Muzeum bylo založeno v roce 1891 Arturem Hanzeliusem za účelem ukázky, jak lidé žili a pracovali v různých částech Švédska v časech minulých. Za dobu své existence bylo do Djurgårdenu přemístěno téměř z každé části Švédska více než 150 historických budov. Většina z nich je datována do 18. a 19. století. Návštěvníci jsou provázeni po domech a hospodářských usedlostech průvodci v dobových kostýmech. Na základě osídlení a terénu můžeme konstatovat, že skanzen je miniaturou Švédska. Jednotlivá obydlí a usedlosti ilustrují sociální podmínky, ve kterých lidé žili a pracovali. Nedílnou součástí tohoto společenství tvoří plodiny na pozemcích a zahradách obklopujících domy. Na jednotlivých budovách můžeme vidět jak žily, pracovaly a bydlely rozdílné sociální vrstvy tehdejšího obyvatelstva. Ve skanzenu je vytvořeno několik městských čtvrtí, které ukazují jak vypadala švédská města uprostřed 19. století. Většina domů v těchto městských čtvrtích pochází ze Stockholmu. Můžeme zde najít menší továrny a skromná obydlí bok po boku s velkým množstvím prezentovaných povolání a řemesel. Mezi atrakcemi lze nalézt pekárnu, starý obchod, ukázkou práce na hrnčířském kruhu, tiskárnu a lékárnu, stejně jako výrobu nábytku a technickou dílnu.

obrázek 1 – Delsbogården

Jedna ze zemědělských usedlostí ve skanzenu, Delsbogården, byla přivezena ze severu Švédska a je sestavena ze čtyř podélných řad obklopujících dvůr. Toto uspořádání

reprezentuje rozlehlou a prosperující farmu uprostřed 19. století. Dva bytové domy jsou bohatě vyzdobeny nástěnnými malbami. Hospodář, jeho žena a děti žili v jednom z nich, zatímco starší členové rodiny bydleli ve druhém, který byl vybaven nábytkem mnohem staromódnějšího stylu. Panské sídlo Skogaholms Herrgård bylo přivezeno z centrálního Švédska a skládá se z hlavní budovy, dvou křídel, dvou pavilonů a zahradního domu. Sídlu má Francouzskou zahradu, zahradní kuchyň a malý „Anglický park“.

obrázek 2 – Skogaholms Herrgård

Panský dům byl postaven v 80. letech 17. století. O sto let později byly provedeny drobné stavební úpravy, týkající se vzhledu budovy – zvětšení oken a omítnutí fasády na žluto. Výzdoba přijímacího pokoje v hlavní budově je datována ke konci 18. století. V jednom z křídel sídlu je kuchyň a služební byty, zatímco v druhém je knihovna a pokoje pro hosty. Hospodářství Älvrosgården sestaveno z několika budov - usedlosti, konírny, chlévu, seníku a skladovacích místností seskupených okolo dvorku, který má tvar uzavřeného čtverce. Toto rozmístění reprezentuje typ farmy vyskytující se na severu Švédska na počátku 19. století, přičemž tyto budovy jsou sami o sobě ještě starší. Obytná budova je dvojitá chalupa se vstupní halou, místností uprostřed a prostornými místnostmi po obou stranách.

obrázek 3 – kostel Seglora

V neposlední řadě zmiňuji ještě kostel Seglora, postavený v roce 1729 a přenesený do skanzenu v roce 1916. Je zcela postaven ze dřeva. Obyvatelé nedalekého Stockholmu si tento kostel oblíbili pro konání svateb, stejně jako i křtin a biřmování. V letních měsících se zde stále konají bohoslužby a večerní koncerty.

2.2 Norsko

Za reprezentanta norských muzeí v přírodě jsem zvolila muzeum v Maihaugen. Jedná se o jeden z největších a nejstarších skanzenů na evropském kontinentě. Muzeum lidové architektury se nachází několik kilometrů od Lillehammeru. Historie této sbírky sahá až do roku 1885, kdy v oblasti údolí Gudbrandsdalen provozoval svou lékařskou praxi Anders Sandvig. Při častých cestách tímto údolím se setkal s dřevěnými předměty, které začal sbírat. Později se jeho sběratelská činnost rozšířila tak, že koupil první selskou usedlost, nechal ji přenést do Lillehammeru, znovu složit a vystavit na svém pozemku. V roce 1887 se mu podařilo dostat kopec Maihaugen k dispozici. V létě roku 1904 zde bylo otevřeno netradiční muzeum se sbírkou pana Sandviga, které zahrnovalo 10 budov.

obrázek 4 – centrum Maihaugen

Hlavní myšlenkou bylo představit veřejnosti historii vývoje domů, z jednoduchého prostého domku až po dům se schody a cihlovým komínem. Tento naučný přístup byl novinkou v koncepci muzea. Co nevidět se perspektivy ještě rozšířily. Sandvig chtěl zotavit spojení mezi životem a prací v preindustriální hospodářské společnosti jako je například kompletní statek s domky k bydlení, chlév, inventář s nářadím, které mu náleží. V Sandvigových poznámkách z roku 1907 jsou zmíněny základní principy, kterými se Maihaugen řídil po dobu téměř 100 let. Následování počátečního parku – jako oblasti muzea, systematická práce započatá sběrem dřevěným věcí denní potřeby a směřovaná

k vytvoření kompletní venkovské komunity pokud možno v rámci muzea. Dnes má tento skanzen více než 100 domů a dvorů z nichž některé jsou kompletně zařízené.

První kompletně rekonstruovaný dvůr v Maihaugenu byl Bjørnstadský statek z Lalm. K dosažení původního rázu krajiny byly použity rozsáhlé terénní úpravy. Opravy byly dokončeny v roce 1913. Se stejným přístupem bylo zrekonstruováno několik následujících farem, sounáležitostí bylo i umístění chat a dalších usedlostí do pevně ustanovené venkovské komunity. Snad nejznámějším a zároveň nejstarším exponátem je dřevěný kostel Garmo, vysvěcený roku 1921, jehož některé části pocházejí až z 12. století.

obrázek 5 – kostel Garmo

Posledním z takto renovovaných objektů byl Jørstadský statek, který byl dokončen před Zimními olympijskými hrami v roce 1994.

U příležitosti 50. výročí otevření muzea byla představena nová sbírka šesti různých horských salaší. Ty dokazují rozmanitost a pole působnosti vzhledem k využití okolních zdrojů. Od nejstarších typů domů až po rozkvět na přelomu 19. století. Od konce

II. světové války zdařilo mnoho práce z hlediska dokončení koncepce muzea, vyplněním prázdných míst a poskytnutí tak širší představy o místní kultuře.

Muzejní budova - architekt Geir Grung a Sverre Fehn vyhráli soutěž na novou administrativní a výstavní budovu pro Maihaugen v roce 1949. O deset let později byla první fáze výstavby hotová. Vzniklo tak nové kulturní centrum s dostatkem prostoru pro kanceláře, příležitostné výstavy i malou koncertní halu. Nová administrativní budova však podnítila vznik mnoha reakcí. Někteří shledali tuto budovu provokativní v kontrastu s tradičními dřevěnými stavbami ve skanzenu. Architekti zvolili moderní a funkční materiál jako je beton, prosté dřevěné materiály a dobové standardy - velké skleněné povrchy.

2.3 Finsko

Okolnosti vzniku jednoho z finských muzeí v přírodě jsou podobné jako v případě již zmiňovaného švédského skanzenu. Lokalitou muzea je ostrov Seurasaari ležící jen několik kilometrů od srdce Helsinek. Ostrov je klidnou oázou uprostřed města a ve skanzenu je tradiční způsob života vystaven v chatách, hospodářských usedlostech a panstvích z období bezmála posledních čtyř století, které sem byli přemístěny z celého Finska. Zdejší muzeum v přírodě bylo založeno v roce 1909. Nejrůznější finské provincie jsou tu velmi dobře reprezentovány zachovalými starými stavbami, které tak umožňují celkový pohled na finský venkovský život ze 18. až 20. století. V současnosti je zde osmdesát šest samostatně stojících budov.

obrázek 5 - obytný dům Halla

Jedním z reprezentantů vzorového uzavřeného statku je hospodářství Antti pocházející z jihozápadního Finska. Aktivita běžného denního života jsou soustředěny v budově

s nejvíce obytnými pokoji. Tyto místnosti jsou situovány na jiném konci budovy, která je užívána pouze ke svátečním příležitostem. Všechna obydlí jsou seskupena kolem dvou dvorců. Dvůr se zpravidla skládal ze servisních budov, užívaných lidmi, kteří se starali o chod hospodářství a o dobytek v chlévě se skladem krmiva. Stáří obytného domu Halla je datováno začátkem 19. století.

Centrální obývací pokoj měl důležitou roli pro výdělek. Přes noc byla místnost užívána k ubytování pomocníků na farmě, pastýřů sobů, zapisovatele a náhodných cestovatelů. Služebnictvo jedlo v kuchyni, kde také připravovalo jídlo a spávalo v zadních místnostech. Hospodář obýval svoji vlastní část domu. Z jihozápadního Finska je fara z Iisalmi, postavená roku 1798. Veškeré místnosti v budově jako jsou předpokoj, jídelna, opatské komory a kancelář, nesou známky po jednotlivých vikářích, kteří zde žili. Farma Ivars byla postavena ve století osmnáctém.

obrázek 6 – farma Ivars

Její nynější vzhled je výsledkem renovace, která byla provedena na počátku 19. století. Přízemí z velké části zaujímá hlavní obývací pokoj. Ve zbývajících částech jsou umístěny ložnice a přijímací pokoj spojený s předsíní. V horním podlaží je takzvaná Carská sněmovna, modernizovaná k počtu Alexandra I., který ji navštívil v roce 1819. K farmě náleží i strážní domek. Odsud vedou přímé dveře do pasáže vedoucí do stáje se seníkem nahoře. Na druhé straně jsou pak situovány ukládací komory a nad nimi pokoje pro přadleny a zemědělské dělníky. Chata hospodáře byla obecně vyčleněna pro starší občany. Její součástí byl obývací pokoj, zadní místnost ke spaní. Odtud vedla chodba k vstupnímu vestibulu, přes místnost pro hosty až ke skladu na jídlo. Panské sídlo Kahiloto je příkladem skromného venkovského panství z konce 18. století. Přízemí obsahuje přijímací pokoj, jídelnu, kuchyň, malou předsíň pro hosty, ložnici, místnosti

pro majitele a majitelku a dětský pokoj. V horním patře je dvorana, dva pokoje pro hosty, dámský salonek, billiardová místnost a letní pokoj.

obrázek 7 - sídlo Kahilioto

obrázek 8 – kostel z Karuny

Kostel z Karuny byl postaven baronem Arvidem Honem v roce 1685. Zvonice byla přistavěna v roce 1767 Andersem Wahlbergem, který se podílel i na opravách kostela v roce 1773. Kazatelna je obecně datována do 17. století. Dekorace kostela jsou textilní obrazy, které se ukázali být výhodnějším řešením než při užití klasických obrazů. Celkově je v kostele 11 olejových maleb. Kristus a apoštolové jsou vyobrazení na ohrazení varhan. Farma Kurssi patří k těm menším. Hlavní obývací pokoj, lokalizovaný na konci obytné části, byl centrem každodenního života. Pán a paní domu obývali samostatnou ložnici. V další rozlehlé místnosti domu byly umístěny tkalcovské stavy pro letní tkaní a sousedící s nevyhříváním skladem pro jídlo. Nahoře, v dceřiném podkroví, žili i páry v důchodců jako samostatná ekonomická jednotka. Jsou zde k vidění ukázky textilií. Nájemní farma Niemelä je nejstarším seskupením budov v muzeu, přinesená do Seurasaari v roce 1909. Nejstarší konstrukcí je kouřová sauna. Naproti ní je situovaná vyhřívána chata datovaná do roku 1844 a je určena jen k bydlení. V létě je kuchyň přemístěna na dvůr pod ochranou stříšku k tomu určenou. Nad stájemi pro koně jsou pro letní přespání k dispozici pokoje určené ženské části rodiny. Na dvoře je chatrč na uskladnění rybářského vybavení a pět hospodářských budov, které byli soukromým majetkem jednotlivých členů rodiny. Celá farma ještě obsahuje kravín, prasečí chlívek a o kus dál stojící stodola.

obrázek 9 – farma Niemelä

Člunová stodola určená k uskladnění vlečných sítí stojí v blízkosti břehu společně s kuželovitým stožárem stanu pod ímž je voda určena k praní prádla a ohřívání. Dům Pertinotsa je typickým příkladem ze everního Ruského, jehož obytné pokoje a chlévy najdeme pod ednou střechou. V horním podlaží je hlavní místnost, která byla centrem denních aktivit. Ta přiléhá k části pro hosty. Skladovací prostory jsou v přízemí. V druhé části domu je nad kotci v přízemí umístěn v horním podlaží seník.

obrázek 10 – dům Pertinotsa

Selkämä je dům, který má na jednom konci rozlehlý obývací pokoj, originálně vyhříváný, a druhém konci je umístěna přípravná jídelna a malou vedlejší ložnici a kuchyňkou. Oddělená místnost otevírající se ze vstupního vestibulu sloužila jako ložnice hospodáře. Dvoupatrová obytná budova je situovaná na protější straně dvora, v dolní části chléva je sýpka a sklad na maso, postavený na stejné úrovni jako odpočinková část domu.

2.4 Velká Británie

Skanzen Weald and Downland se nachází na jihu Anglie, v překrásné krajině Sussexu. Nalezneme zde téměř padesát historických budov z období od 13. do 19. zaujímající plochu dvacet tisíc metrů čtverečných. Součástí většiny obydlí jsou stylové zahrady a jsou zde chována farmářská zvířata v blízkosti zalesněné krajiny a malebného jezera. Z velkého množství budov se podrobněji budu věnovat jen některým.

Jednou z těch o které se chci zmínit je Tržiště z Titchfield, původem z Hampshiru. Tato budova je typickou ukázkou budovy jako tržiště v 16. a na začátku 17. století. V úrovni ulice je otevřená pasáž, kde může být prodáváno zboží nebo stánky založené obchodníky s licencí. Místnost v prvním patře sloužila jako sněmovna městské rady. Pod schody, které vedly do sněmovny je klec pro zadržení delikventa. Dům z Waldertonu je konstruován z křemene a cihel. Dle vnějšího vzhledu bychom tuto budovu datovali do 17. století, ale ve skutečnosti obydlí obsahuje zbytky středověkého skeletu. Obývací pokoj je na východním konci budovy a je vybaven nábytkem ve stylu 17. století. Ve středu domu je místnost, která představuje přechod mezi obydlím středověkým a obydlím ze 17. stoletím.

obrázek 11 – budova Pugnill

Jednou ze zajímavostí skanzenu je zajisté budova Pugmill z Redfordu. Tato cihlově-kamenná stavba byla postavena pro hnětení hlíny. Mlýn byl poháněn koňskou silou a jíl se dále připravoval na výrobu cihel v malé venkovské dílně. V blízkosti Pugmill je koňská napáječka, která pumpovala vodu od pramene. Bouda na sušení cihel z Petersfieldu, ve které byl na jedné straně pracovní stůl pro výrobce cihel. Zbylý prostor byl využit k sušení nehotových cihel a tvárnic před vypálením. Jedna z výstav instalovaná v budově popisuje historii výroby cihel v regionu.

obrázek 12 – farma Bayleaf z Kentu

Farma Bayleaf z Kentu je jednou ze tří staveb darovaná skanzenu v roce 1968 společností East Surrey Water. Původně je farma vystavěná v 15. a začátkem 16. století a znovu postavená do originální podoby, pozdější úpravy a doplňky byly opomíjeny. Hospodářská usedlost byla dokončena v roce 1988 připojením stodoly z Cowfold z roku 1536. Krajina společně s farmářským vybavením a rodinným nábytkem, který je všechn moderní replikou, ukazuje zemědělskou usedlost tak, jak mohla vypadat okolo roku 1540. Bayleaf je dům s dřevěným hrázděním datovaným na začátek 15. století. Hlavní místnost ve středu domu je přístupná krytou pasáží, vedle chodby je spižirna a zásobárna. Na druhém konci pak byly přístupové dveře do horní komnaty známé jako „sluneční“, protože byla vytápěna otevřeným ohněm. Panské sídlo z Boarhunt v Hampshiru je pravděpodobně z 15. století. Je to malý, ale výborný příklad výstavby ve středověku. Základní charakter stavby udává střešní příhradový nosník, který je příkladem tzv. krovkové konstrukce (tj. dlouhý obloukovitý trám, který vstává ze země a podpírá střešní trámy). Výklenek u vchodu byl

pravděpodobně servisní místnost. Typickou stavbou mnoha vesnic je kovárna, v tomto případě kovárna ze Southwater v Sussexu. Byla postavena v polovině 19. století jako nenákladná, ale masivní konstrukce. Práce kovářů zahrnovala k výrobě a opravám náčiní pro zemědělce a řemeslníky i okování koní.

obrázek 13 a 14 – vodní mlýn z Lurgashall

Vodní mlýn z Lurgashall mlel kukuřici na mouku i jako krmivo pro zvířata. Děrované vodní kolo poskytuje sílu pro dva páry mlýnských kamenů, čističi zrní a kladko stroji na pytle. Nejstarší části budovy jsou pravděpodobně ze 17. století, ale bylo provedeno mnoho změn v mechanismu a na stavbě samotné, přičemž poslední proběhla ve 30. letech 20. století. Mouku produkovanou mlýnem si můžou návštěvníci zakoupit buď v muzejním obchůdku nebo přímo ve mlýně. Větrné čerpadlo z Pevensey je nyní už vzácným příkladem dříve běžného zařízení. Středový pilíř nese větrnou hřídel a křídla jsou vydutá, uvnitř je pak železné táhlo, které přenáší sílu do vodní pumpy dole. Dřevem hrázděná stodola z Lee-on-Solent je pravděpodobně z konce 17. nebo začátku 18. století. Původně byla centrální část dílny mezi sklady určena k mlatu. Rekonstrukce stavby byla užita k ukázce klempířského řemesla a práci s olovem a užitkovou vodou, kterou se zabývali především kameníci a barviči skla. Tato expozice byla vytvořena členy Worshipful Company of Plumbers, volně přeloženo Klub nadšenců klempířského řemesla.

*obrázek 15 - čerpadlo**obrázek 16 – stodola Lee-on-Solent*

2.5 Švýcarsko

V samém centru Švýcarska městečka Brienz nalezneme skanzen Ballenberg s téměř stovkou originálních starých budov. Návštěvník se zde může setkat s řadou ukázek typických řemesel, s historickými zahradami a poli, s množstvím speciálních událostí a zhruba s 250 hospodářskými zvířaty. Areál je zamýšlen jako sestava celkem třinácti regionů, které svým vzájemným rozmístěním dokonce poněkud odpovídají reálné situaci na švýcarském území. Proto je na Ballenberg nahlíženo jako na opravdový unikát.

obrázek 17 – farmářský dům Therwil

Jeden z velkých farmářských domů byl postaven v roce 1675 a původně stál v centru vesničky blízko Therwil v okrese Basileje. Dům je příkladem rekonstrukce, která následovala po Třicetileté válce jejíž pustošení se nevyhnulo ani Therwil. Díky movitosti vlastníků je toto panství prostorné, konstruované a vybavené nábytkem lépe než ostatní domy, a navíc má jedinečnou lokaci. Ilustrace ze 17. a 18. století znázorňují většinu hospodářských usedlostí postavených ze dřeva a opatřených doškovou střechou. Obytné části tohoto multifunkčního domu, byly postaveny z kamene a pracovní část domu měla dřevěnou konstrukci. Fasáda obsahovala mnoho komponentů z opracovaného kamene jako například klenutí, překlady nad okny a dveřmi a svislé příčle oken. Zdobení se vztahuje k venkovskému pozdně gotickému stylu. Interiér míval velkolepou podobu, ze 17. století do dnešních dnů zůstalo jen málo nádhery. Prkenné obložení zdí v horním patře dává pokojům staromódní vzhled. Je zde vystaven tkalcovský stav spolu s jeho důmyslným mechanismem, připomínajíc význam průmyslového odvětví v okolí Basileje – tkalcovství, zpracování hedvábí a čalounictví. Kuchyň je opatřena otevřeným ohništěm, komínem s odsávacím stejně jako venkovní pec. Podlaha je pokryta hliněnými dlaždicemi. Stará konstrukce pilířů a trámů je dobře znatelná na zdi mezi mlatem a stájemi. Jsou zde známky po proutí a šterku ve výplni zdi.

Hospodářství z Madiswil z roku 1709 je celodřevěnou konstrukcí. Dům měl sloužit dvěma rodinám, proto byl půdorys domu rozdělen podél hřbetu střechy na dvě samostatné obytné a užitkové sekce pouze se společnou kuchyní, místností určené k mlatu a seníkem. Střecha domu byla pokryta slámou, která byla v 19. století nahrazena šindeli.

obrázek 18 - hospodářství z Madiswil

K rekonstrukci bylo použito zhruba dvě stě padesát sedm tisíc šindelů. Obytné místnosti jsou z velké části zachované a Muzeum je mohlo přestavět jen nepatrně. Pracovní oblast, která byla přirozeně opotřebovaná a natržená, byla částečně rekonstruovaná novým roubením (konstrukce roubených stěn z vodorovných trámů, kladených na sebe a spojených na nároží plátováním nebo čepováním). Opěrný pilíř dosahuje až k vrcholu střešního hřebene. Lze jej vidět uprostřed domu. Stojky s žebříky ulehčují lezení nahoru do seníku. Dvojice trámů, která drží střešní laťky a krytinu visí přes hřbet trámů. Střešní konstrukce je vyztužena druhým hřebenem, který je pod ním a je zpevněn napříč skrytým podvalem. Uprostřed domů je umístěna impozantní udírna bez komína. Kouř tedy volně stoupá do dřevěného stropu a dále přes speciální otvory do horního patra a ven. Tento dům nám umožňuje představu typické průměrné farmy z oblasti Bernu datované do 18. století.

Dům řemeslníka z Herzogenbuchsee dokumentuje přechodné stádium období, kdy se ve městech ustupuje od staveb hospodářských obydlí a jsou budovány městské dům. Je velkým přispěním do historie období pre-industriálního a raně industriálního. V 18. století byla vytvořena vesnická střední třída z malých podniků a textilních řemeslníků. Mecenáš budovy zkombinoval kontroverzní půdorys obytné části a vytvořil pro rolníka obytnou část ve tvaru čtverce a dobře prosvětlenou dílnu. V kontrastu s jinými domy tohoto období, jejichž obyvatelé se zabývali prací ve svých domech, je obytná a pracovní část již oddělena. Na počátku 17. století byla vesnice Villnachen zasažena požárem.

obrázek 19 – dům z Villnachen

Jeden z menších domů byl velmi pravděpodobně postaven ve stejnou dobu jako probíhala generální obnova této vesnice osadníky, přibližně rok 1630. Je kompletně celý postaven

z vápence, jehož těžba byla typická pro tuto oblast. Je podobný jako pozdně gotické konstrukce vídané pouze jako pozůstatky budov.

Z historických písemností víme, že dům obývaly dvě rodiny. Počátky statku Tentlingen z oblasti Fribourg spadají do období intenzivního polního hospodářství v před alpinském regionu v 17. století. Dům má čtvercovou dvoranu a úzké ubikace na spaní, téměř tak široké jako tehdejší postel a vyhřívané peci z chodby, což lze považovat za velký luxus. Kuchyň je obložena pískovcovými dlaždicemi. Interiér je z 18. století a je z velké části zachovaný. Z oblasti Blenio údolí je dům Malvaglia datovaný do roku 1515. Toto úctyhodné stáří potvrzuje nápis s datem. Originál budovy musel mít archaický vzhled. Tato jednopodlažní struktura byla podepřena dvěma pilíři zhruba dva metry vysoko nad zemí.

obrázek 20 - dům Malvaglia

obrázek 21 – dům Richterwil

Průkopníkem seskupeného obydlí je dům z Cugnasco. Tento komplex budov ukazuje extrémně zajímavou kombinaci nejrozličnějších architektonických stylů a rozvržení místností. Nejstarší část reprezentuje nejjednodušší styl, kdy je pouze jedna místnost v celém podlaží. Druhá část následuje etapu pravoúhlého domku s přidanou obytnou částí. Třetí nejnovější část je podélně dělená jako dvoj domek, typický pro tuto oblast. O výrobě vína se zmiňuje výplatní páska datovaná do roku 1482. Lisovna vína byla pravděpodobně identická s předchůdcem budovy převzaté Muzeem. V letech 1743 až 1750 prošla budova lisovny rozsáhlými úpravami a renovacemi. Právě na této stavbě proběhly mnohé experimentální způsoby rekonstrukce, ať už nosných zdí či střešní konstrukce. Nejlépe se osvědčili právě původní materiály, jako byl například již zmiňovaný vápenec. Od této doby se všechny kamenné budovy v Ballenberském skanzenu rekonstruují užitím

originálních materiálů a tradiční malty. Budova má dva vchody. Hlavní dveře jsou rámované do oblouku ostrým pískovcem. Podlaha je pokryta kachlemi z jílové hlíny. Skutečným exponátem v domě je dřevěný lis, který sem byl přenesen v roce 1695 a váží dva a půl tuny. V krajině kolem jezera Zurich se střetneme s architektonicky výrazně specifickým regionem ve Švýcarsku. Spektrum staveb má rozsah od venkovské rezidence měšťanů až po originální horské domečky místních obyvatel. Konstrukce Richterwilova domu je vzorovou ukázkou diagonálních a horizontálních konzol a je částečně zapuštěna do země. Z města Schwyz je nejstarším dřevěný dům ve Švýcarsku, starý šest set šedesát let. Je reprezentantem časového období kolem roku 1400. Dům imponuje několika překvapivými detaily.

obrázek 22 – dům ze Schwyz

Studie konstrukce stavby ukazují, že už po šedesáti letech bylo starou originální konstrukci, především základy domu, třeba obnovit. V tu dobu tedy proběhlo systematické a obtížné znovu položení základů, budova se tím zvýšila a vyvolávala senzační rozruch. Mnoho vodítek v nás však vzbuzuje obavy, zda tento dům ze Schwyz byl opravdu statkem v užším významu. Písemné dokumenty se nezmiňují o chlévě nebo stáji v blízkosti domu. Obyvatelé domu měli pravděpodobně v převážné většině práci v administrativě. Ze zástupců alpských obydlí bych se chtěla zmínit o Champatsh Valchava přibližně z roku 1825. Rozsáhlé archeologické studie naznačují, že osada byla nejméně dvakrát přemístěna v rámci alpských pastvin. Skupina tří budov zahrnovala chatrč honáka, malý kravín a ochranné přístřeší. Posledním zmiňovaným domem je Matten, který bychom mohli označit jako chata horských luk. Stáří domu se odhaduje zhruba na rok 1570 na základě stáří

trámů. Je to velmi brzký příklad značně vyspělé blokové architektury a individuálních prvků dekorace budovy. Budova je v první řadě věnovaná zejména chovu dobytka. To zahrnuje rozmanité parcely pudy, chlévy a sýpky, pece na chleba a seníky. Základy obsahují neopracované kameny v řadě sklepních komor.

2.6 Česká republika

Na území našeho státu se nachází nejstarší muzeum v přírodě ve střední Evropě založené v Rožnově pod Radhoštěm roku 1925. Valašské muzeum v přírodě, jak zní jeho oficiální název, bylo výsledkem úsilí členů Musejního spolku v čele s Bohumírem Jaroňkem. Skanzen má tři navazující areály Dřevěné městečko, Mlýnská dolina a Valašská dědina.

Dřevěné městečko je nejstarším areálem, kdy sem roku 1925 byly postupně přeneseny a znovu postaveny roubené domy z rožnovského náměstí. K nim později dostavěna kopie kostela z Větrčovic u Příbora. Rekonstrukce, postavená v muzeu v letech 1939 – 1941 podle předlohy dřevěného kostela z Větrčovic. Originál pocházel z poloviny 17. století a v roce 1887 vyhořel. Stavební dokumentaci podle zachovalých plánů větrčovického kostela nechal pořídit na vlastní náklady Tomáš Baťa. Slohově představuje dřevěnou církevní architekturu retardujícího pozdně gotického typu.

obrázek 23 a 24 – kostel z Větrčovic

Kostel je obklopen hřbitovem, zvaný “Valašský Slavín”, a parkánovým plotem. Kolem kostela je dřevěný ochoz s kamennými křtitelnicemi, kovovými a dřevěnými kříži a ohořelými kovanými dveřmi. Dalším instalovaným obydlím bylo v roce 1932 Fojtsví

z Velkých Karlovic-Bzové, představuje usedlost fojta (tj. rychtáře), zástupce vrchnosti ve valašských obcích z roku 1793. V patře jednopatrového roubeného stavení je ochoz. Z vnitřní expozice stojí za zmínku kramplovací stolice na česání ovčí vlny, proutěná skříň na uzené maso, tzv. "komárník", truhly na obilí, tzv. súsku, sněžnice, "kútnica", závěsná rohová skříň, do níž se ukládaly cennější předměty. Velká "jizba" překvapuje na svou dobu značnými rozměry. Zde spával a stoloval hospodář se svou rodinou. Ke spaní sloužila lavice a také pec. Karlovické fojtství má samostatnou kuchyni s boční obytnou komorou, určenou pro bydlení výminkářů. V této komoře je umístěn tkalcovský stav. Síni v patře fojtství se říkalo "podhůří" a najdeme tu mandl, truhlu s plátnem, kadlub na obilí a postel, kde přespávaly dvě děvečky. Posledním objektem, postaveným v roce 1974, je rekonstrukce Žingorova domu z rožnovského náměstí. Dnes „Hospoda na posledním groši“, interiéry v přízemí i v patře byly proměněny ve stylové restaurační zařízení s místem pro muzikanty.

obrázek 25 a 26 - fojtství z Velkých Karlovic

Doplňkem obytných staveb jsou stavby hospodářské (např.: Sýpka z Heřmanic u Ostravy, tkalcovské stodůlky ze Štramberka, Janíkova stodola a včelíny) zvonice (např.: Zvonice z Dolní Bečvy) a studny (např.: Studna z Horní Lidče).

Během roku se v areálu Dřevěného městečka konají lidové slavnosti, připomínající obřady a obyčeje zdejších obyvatel, ukázky starých způsobů domácí práce a řemesel, slavnosti a jarmarky.

obrázek 27 - studna z Horní Lidče

obrázek 28 – včelíny

Mlýnská dolina je nejmladší částí skanzenu. Areál technických staveb byl otevřen v roce 1982. Valcha, mlýn a pila jsou kopiemi objektů z Velkých Karlovic.

Ve valchách se zplstňovala látka, utkaná z vlněné příze, na sukno, tzv. “huňa”. Zplstění se dosahovalo ubíjením příze těžkými dřevěnými kladivy za pomoci studené a horké vody. Valchovaný materiál se přitom musel několikrát vyjmout, natahovat a překládat, aby bylo sukno rovnoměrné. Nad valchou stojí rekonstruovaný mlýn z Velkých Karlovic postavený asi v polovině 18. století. Výstavbou mlýna se usnadňovalo zpracování obilí, proto také každé panství podporovalo výstavbu mlýnů v rámci své kolonizační politiky.

obrázek 29 – valcha

obrázek 30 – mlýn

Síla hnacího vodního kola se přenáší na palečné kolo, jež otáčí pastorkem, upevněném na vertikální hřídeli, na jejíž horní stopce je zakován horní mlýnský kámen, pohybující se po pevném dolním kamenu. Mezi ně je vsypáváno semílané zrnko, které končí v moučnici.

Dalším produktem mletí je šrot. Pohyb mouky je způsoben otřásáním, jež zajišťuje pákový a pérový systém, zvaný “hasačert”.

V prostoru mlýnice stojí za pozornost vrš k chytání ryb, různé druhy pastí a fukar na čištění obilí. Mlynářská rodina žila v tradičně zařízené jizbě a komoře. K tradičnímu inventáři mlynářských jizeb patřila kamna s obyčejnou a chlebovou pecí, truhla na šaty, rohová lavice se stolem a židlemi, závěsná rohová skříň, zvaná “kútnica” a postel pro mlynáře. Pile se říká “valašská jednoška” neboť kvůli slabému vodnímu pohonu má pouze jeden pilní list. Zařízení pily potřebovalo častou údržbu, proto její součástí byla i malá dílna. Lisovna oleje je původní stavbou z 18. století. Hamr, neboli buchar, též vodní kovárna, je rekonstrukcí provozu z Ostravice z první poloviny 19. století. Vedle hamru je “šalanda”, místnost, kde kovář odpočíval. S výjimkou lisovny jsou všechny mechanismy poháněny vodní silou. Do příštích let je plánováno rozšíření Mlýnské doliny o sklárnu a ukázky bydlení hamerníků a uhlířů v usedlostech z Ostravice a blízkého okolí.

obrázek 31 – hamr z Ostravice

Valašská dědina je nejrozsáhlejším areálem rožnovského muzea v přírodě. Salašnické stavby, hospodářské usedlosti, mlýn a kovárna jsou umístěny v různých částech areálu s mimořádným citem pro charakter krajiny, která svou členitostí připomíná mnohé vesnice na úbočích Beskyd. První objekty byly postaveny v roce 1962, areál zpřístupněn od roku 1972. Interiéry obytných domů zachycují způsob bydlení od poloviny 19. století v různých sociálních vrstvách. Salašnictví bylo ve čtyřech minulých stoletích charakteristickým zaměstnáním obyvatel východní Moravy. Představuje extenzivní chov dobytka, hlavně ovcí, na horských pastvinách, kde se dobytek pase přes celé léto, a z mléka se vyrábějí speciální mléčné výrobky. Na valašských pastvinách časem vyrostly desítky salaší se

stovkami ovcí. Ukázkou obydlí nejchudší valašské společenské vrstvy je Hoferská chalupa z Leskovce. V miniaturní jizbě bydlelo na přelomu 19. a 20. století po čtyři roky šest lidí najednou. V síni najdeme běžné zemědělské nářadí, vidle na seno, motyky, kosu a pilu. Mezi obytným stavením a chlévem je skladovací prostor. Dalším malebným seskupením obytných a hospodářských budov je Pasekářská kula. Valašští osadníci spojovali své pasíanky dohromady pouze z existenčních důvodů. Mališův dům z Lužné tvoří dominantu kuly. Byl postaven krátce před rokem 1781. Obytné stavení je roubeno z netesaných trámů. Do síně vejdou dveře starobylé konstrukce. Jejich veřeje (zárubně) jsou zapuštěny do prahu a nadpraží a pohybují se na tzv. "sově". U spodní hrany dveří je výřez sloužící drůbeži. V síni je podlaha z udusané hlíny, v obytné jizbě z hliněných tvárnic. Pod stropem procházejí dva příčné trámy, zvané polení, které zpevňují konstrukci. Sloužily také k sušení loučí, případně k odkládání kuchyňského náčiní. Značnou část jizby zaujímá pec. Vařilo se na otevřeném ohništi.

obrázek 32 – Mališova usedlost

obrázek 33 - fojtství z Lidéčka

K dispozici byla také chlebová pec. Stavení nemá komín. Dymník nad ohništěm odváděl kouř jen nad strop, odtud volně procházel šindelovou střešní krytinou. Ke stavení patřil chlév a přístavek s vozem, stejně jako chlévce s kurníkem. Část jizby je podsklepena. Vstup do sklepa je z čelní strany chalupy. Za zmínku jistě stojí i fojtství z Lidéčka, jakožto vzácný originál valašského roubeného patrového stavení z počátku 19. století. Jizba fojtství slouží prozatím jako ukázka školní třídy z časů panování císaře Františka Josefa I. Komory v poschodí sloužily k uskladnění zemědělských produktů.

Připomínám ještě další zajímavé stavby z areálu Valašské dědiny, např.: koliba z Černé Hory, chalupa Miškaře, koliba na lihách z Nedašova, Blinkova chalupa z Horní Bečvy,

sušírna ovoce ze Seninky, zvonice z Lužné, Pasekářská usedlost, kovárna z Lutoniny, větrný mlýn z obce Kladníky a Rumpálová studna z Pulčína.

obrázek 34 – kolba z Nadašova

V průběhu roku se zde konají programy, oživující staré způsoby hospodaření. Políčka, zahrádky a ovocné stromy připomínají pěstování starých plodin. Připravuje se dostavba této části Valašské dědiny. Vyrostě tu obec z Těšínska. V jádru Valašské dědiny bude soustředěna skupina rekonstruovaných usedlostí z Nového Hrozenkova.

2.7 Island

Skanzen na Islandu Glaumbaer v oblasti Skagafjörður lidové museum je vlastně seskupení farem datovaných do období 19. století. Všechny tyto stavby mají jednotný konstrukční styl obložený drny trávy, které se vyskytovali zcela běžně na Islandském venkově až asi do 19. století. Byli postupně nahrazováni výztuhami z betonu, které jsou typické pro současné islandské koncepce. Skandinávští předci Islandanů stavěli z velké části ze dřeva. Četné drnové konstrukce byly vyvinuty na Islandu v důsledku prudkého úbytku velkých stromů. Od této chvíle, jsou obydlí v Glaumbaeru úzké skořepiny ze dřeva, vše dovezeno, odděleny jedna od druhé, izolovány hustou silnou zdí z drnů trávy a zastřešeny tlustou vrstvou trávníku. Jeden z pravzorů z Gilsstofa byl dřevěnou místností z poloviny 19. století. Takovéto stavby bývali někdy přidány k travnatým domům a byli to předchůdci dřevěných domů stavěných krátce před a na přelomu 19. století. Tato místnost byla

čtyřikrát stěhována mezi farmami v období 1861-1891. Pokaždé když se přemístila, poněkud se změnil její účel i forma, byla přidána nová dřevěná prkna.

obrázek 35 a 36 – Glaumbaer

obrázek 37 – Glaumbaer

2.8 Japonsko

Země vycházejícího slunce a její vztah k přírodě je notoricky známým faktem. Ne jinak je tomu i v architektuře. Za dobu skanzenu či přesněji muzea lidových staveb v přírodě může být považována malá vesnice na jihu Japonska. O vesničce Chiran se někdy mluví jako „o malém Kyotu“ kvůli početným samurajským rezidencím v okolí. Zhruba 10 samurajských domů s tradičními japonskými zahradami bylo uchráněno a jsou dnes navštěvovány množstvím turistů. Tyto dvě stě let staré domy stále obydlují potomci

samurajů. Koncept zdejších zahrad je inspirován jak zjednodušenou formou Buddhismu (též označovaná Zen), tak viditelně i krajinou zvlněných hor obklopujících vesnici.

obrázek 38 – Chiran

obrázek 39 - Chiran

3 SROVNÁNÍ ZVLÁŠTNOSTÍ

Při jakémkoli pokusu o srovnání nejrůznějších specifík rozdílných muzeí v přírodě, bychom měli mít na paměti, že koncepce jednotlivých expozic je založena na jiných faktorech, které jsou natolik rozdílné, že by se, v podstatě, nemělo usilovat o vzájemné porovnání, ve smyslu shrnutí, které z muzeí v přírodě je lepší či horší. Každé z uvedených muzeí v přírodě je něčím vyjímečné a charakteristické.

Faktory, které dávají jednotlivým muzeím jejich jedinečnou tvář jsou v první řadě přírodní podmínky. Uveďme si příklad: skandinávské země. Kladný vztah tamního obyvatelstva k přírodě prostoupil historií i současnost projevuje se nejen na stavitelství. Není proto divu, že vůbec první muzeum v přírodě na světě vzniklo právě ve Švédsku.

Dalším faktorem, ovlivňujícím celkový vzhled muzea v přírodě a neodmyslitelně související s přírodními podmínkami, je užitý stavební materiál. V rozdílných zeměpisných šířkách bude užit různý materiál, odpovídající klimatickým podmínkám, nerostnému bohatství a v daném období dostupnému stavebnímu materiálu, vzhledem ke vzdálenostem a ekonomickým možnostem stavebníků. Ten má návaznost na rozdílné přístupy a postupy při zpracování materiálu – řemesla.

Tyto faktory jsou však ještě dále ovlivněny celkovou kulturou národa, náboženstvím, tradicemi atd. V této souvislosti nutno zmínit problematiku klasifikace památek lidového stavitelství, v níž doposud panuje nejednotnost používaných kritérií i terminologická nejasnost.

Mezi švédským a švýcarským muzeem je souvislost v celkovém pojetí vytvoření jakéhosi přehledu veškerých druhů lidových staveb a sjednotit je na jednu místě. Oběma muzeím se podařilo shromáždit z každé části jejich země objekty reprezentující určitý vývoj.

Švýcarsko se dále může pochlubit pravděpodobně nejstarším dřevěným domem ve střední Evropě. Jeho jádro pochází už z 2. poloviny 13. století. K tomuto uniku musíme ještě dodat, že je opravený na svém původním místě. Švýcarsko díky své poloze, alpská zem, obklopená rozmanitými kulturami, má výjimečnou sbírku lidových stavení.

Norské muzeum v Maihaugen je jedinečné historií svého vzniku. Fakt, že toto muzeum vzniklo v podstatě ze soukromé sbírky, je udivující. Nutno vyzdvihnout, že zakladatel A. Saving se do oblasti dnešního muzea přistěhoval a byl natolik okouzlen zdejší kulturou, že začal skupovat nejrůznější předměty a po založení oficiálního muzea v přírodě,

důsledně trval na dodržování sociální struktury expozice. Činil tak v rámci zachování autentické podoby staveb v jejich původním prostředí. Byl si vědom, že bez této předepsané koncepce vzhledu muzea, by nebylo tím čím je. Tato koncepce plyne z jeho zkušenosti získané v oblasti údolí Gudbrandsdalen, kde provozoval svoji lékařskou praxi.

Je pozoruhodné, že všechna skandinávská muzea vznikla v blízkosti velkých měst. Pravděpodobně se tak stalo proto, že kontrast městské a venkovské architektury si tu byl mnohem blíže než kde jinde. V souvislosti s průmyslovou revolucí se začala tvořit propast mezi lidovým stavitelstvím a oficiální architekturou. Je tím míněno, postupné vzdalování vyhranění těchto dvou odvětví v soudobé tvorbě, i když mezi sebou navzájem korespondovali. Jedním z těch, kdo velmi výrazně čerpal z lidového stavitelství, byl Dušan Samo Jurkovič, který užil přímé inspirace venkovskými stavbami ve svých projektech nezřídka určených pro městskou zástavbu.

obrázek 40 – horský hotel Mamněnka na Pustevnách od D. S. Jurkoviče

Zvláštností finského skanzenu je statek Niemelä. Toto uskupení hospodářských budov zahrnuje i chatrč, která má vybavení k rybolovu. Je zarážející, že v popisech vybraných muzeí ze skandinávských zemí, je toto jediným dokladem o existenci rybářství, i když je známo, že je právě ve Skandinávii rybolov jednou z podstatných součástí obživy od dávných dob.

Britské muzeum v přírodě je neobvyklé celkovým pojetím. Představení celé škály nejrozličnějších hospodářských a obytných budov, ve většině případů doplněných stylovými zahradami někdy i s chovanými živými hospodářskými zvířaty, dotváří autentickou atmosféru skanzenu lidového stavitelství. Je zde vystihnout sumární obraz venkova zhruba od 13. do 19. století. Na seznamu budov muzea jsou všechny podstatné součásti, které byli nezbytně nutné k samostatné existenci tehdejší osady.

V případě našeho skanzenu v Rožnově pod Radhoštěm, je zjevných rozdílů a podobností hned několik. Svojí rozsáhlou a rozmanitou sbírkou dobového nábytku, vybavení, nástrojů, nářadí, předmětů denní potřeby nám umožňuje pohled na strukturu tehdejší společnosti, z hlediska sociálních vrstev, jak je tomu i v případě Švédského muzea v přírodě. Umožňuje nám vhled do minulosti, dokresluje tehdejší každodenní všední, relativně těžší, život. Ojedinelost tkví také v originální prezentaci lidového stavitelství. Rozdělení muzea na tři celky – Dřevěné městečko, Mlýnská dolina a Valašská dědina.

Z islandského skanzenu bych vyzdvihla především osobitý přístup k samotné konstrukci domu a krovu s fascinujícím využitím dostupného materiálu.

V Japonských podmínkách má každá architektura téměř podobu muzea v přírodě. Proslulý úzký vztah kultur dálného východu k přírodě je známým faktem charakteristickým pro japonskou kulturu a architekturu nevyjímaje. Exotickou ukázkou muzea samurajských obydlí je jen pouhým střípkem. Japonský postoj k přírodě je srovnatelný s přístupem Skandinávie, ale v Japonsku má hlubší duchovní bázi.

4 NOVÉ HORIZONTY

V souvislosti s historií je nutné si uvědomit, že tak jako vznikla první muzea lidového staveb v přírodě, mohou v podmínkách naprosto odlišných vzniknout i další muzea jiné tvorby člověka. Nahlížíme-li na lidové stavitelství v minulosti jako na postranní vlnu vývoje architektury, můžeme nalézt stejné tendence i v současnosti. V této souvislosti zmiňuji situaci, která panuje ve Zlíně a v Ostravě. Tato dvě města jsou známé svojí průmyslovou produkcí a tvář obou těchto měst je tímto v jisté směru jedinečná. Vzácnost zmíněných měst spočívá v utváření jejich vizáže prostřednictvím výrobních hal a konstrukcí. Z nenadání se objevil někdo, kdo projevil zájem o lidovou architekturu a zajímal se o ni tak dalece, že výsledkem byla záchrana těchto výtvorů a zbudování jedinečného muzea v přírodě. Obyvatelé žijící v těchto domech často ani nedokázali pochopit, proč se někdo zajímá o běžný život venkovského lidu. Podobně můžeme dnes hovořit o dnešní situaci ve Zlíně a Ostravě. Dělníka v ostravských dolech či železárnách by zřejmě také asi nikdy nenapadlo, že by toto monstrum mohlo být někdy považováno za kulturní památku, ba dokonce se pokoušet, díky některým aktivistům, získat statut památky UNESCO. Existuje tu spor mezi městem, nynějším vlastníkem a občanským sdružením Za starou Ostravu o budoucnosti skutečného kulturního a technického dědictví nacházejícím se v takzvané Dolní oblasti Vítkovic.

obrázek 41 a 42 – Vítkovický areál v Ostravě

Přes všechna jednání o zachování těchto technických unikátů uvádím jeden z výroků generálního ředitele Vítkovic Jana Světlíka o budoucnosti vzhledu města. Vyjádřil se o Ostravě, jako o moderním industriálním městu, které by nemělo být skanzenem s vysokými pecemi z dob socialismu. Ale právě tyto pece tvoří panorama města Ostravy. V zamyšlení nad novými podobami muzeí v přírodě v budoucnosti, se zdá býti vznik dalších skanzenů téměř nepravděpodobný. Můžeme předpokládat, že vznik nových lokalit v rámci lidového stavitelství, se bude týkat jen zemí, kde technický pokrok ještě významně nezasáhl tuto oblast lidského projevu. Novou vlnou zájmu o vznik těchto muzeí budou, dle všech ukazatelů, pozůstatky staveb industriálních budov, bytových zástaveb či dalších seskupení struktur v rámci města, nikoli už přírody. Plán výstavby se v tomto případě odvíjí od městského prostředí. Princip tedy zůstává stejný, touha zachovat něco, co jsme denně míjeli a užívali, ale nikdy jsme nepomysleli na uchování těchto artefaktů v podobě muzea.

V dřívějších dobách věnovali lidé výstavbě svého domova více pozornosti. Tím více pak obyvatelstvo venkova. Jejich život nebyl příliš ovlivňován technickým pokrokem. Byli zvyklí postarat se sami o sebe, měli na vytváření svého obydlí spoustu času, vlastně by se dalo říci, že ho budovali či vylepšovali po celý svůj život. Tato idylická situace skončila s příchodem světových válek. Nejen že technický pokrok už byl natolik daleko, že se nevyhnul ani unikátnímu vývoji kultury na venkově, ale následky války byli velkým převratem v následném vývoji kultury na venkově i ve městech. Tehdy se vývoj našich vesnic bohužel uzavírá mnohem výrazněji pod tlakem socialistických ideologií.

obrázek 43 – areál bývalých Baťových závodů ve Zlíně

Historie města Zlín, ta podstatná, začíná až v roce 1894, kdy zde byla založena obuvnická firma rodiny Baťových. Díky zcela vyjímečnému růstu a prosperitě firmy a vlivu Tomáše Bati, který byl též starostou města, se stal Zlín v meziválečném období moderním městským centrem, vynikající unikátní funkcionalistickou architekturou i životním tempem. Do této zlaté doby Zlína spadá i výstavba Baťových závodů, jejichž podoba nemá ve světě obdoby. Dnes je situace ve fázi, kdy město sice vlastní část tohoto památkově chráněného areálu, ale další koupě maří několikanásobná zástavní práva na majetek bývalého vlastníka. Stále se tedy pokračuje ve snaze o získání podstatné části architektonicky proslulého areálu pod kontrolu města. Situace by mohla dospět až do podoby obnovení celého Baťova areálu, nalezení nového využití pro tovární haly jakožto i prohlášení celého systému bývalých závodů firmy Baťa za „skanzen“, nebo přesněji řečeno muzeum technických staveb ve městě. Lze tak dále polemizovat o výrazu slova „skanzen“. Zdá se, že pozvolna nabývá nový význam...

ZÁVĚR

Z nabytých znalostí o klasických muzeích v přírodě, můžeme následně přikročit k analýze základních faktorů nutných ke vzniku podobné instituce v novodobém pojetí. Bylo by dobré se zamyslet ještě v širších souvislostech, na které se zde již nedostalo. Myšlenka koncepce muzea v přírodě jako budoucího muzejního odvětví není vůbec zcestná, ba naopak. Můžeme tak soudit, ze skutečnosti stále se rozšiřujících muzeí v přírodě, jako kladný faktor. Ukazuje se tím pozvolna stoupající zájem veřejnosti o tyto jedinečné expozice.

Existuje řada organizací, jejichž náplní je lidová architektura a stavitelství. Věnují se jejich záchraně jak teoreticky, tak i prakticky a starají se o informování širší veřejnosti. Dále se nedílnou součástí věnují mapování a klasifikaci lidových staveb.

Ze zákona o muzeích v přírodě vyplývá, že jde o speciální zařízení muzejního typu, která usilují o vědecky podloženou interpretaci života lidu v minulosti formou shromáždění, odborného zpracování a vystavení dokladů ve volné přírodě v geografických a historických vazbách. Z této podstaty můžeme vyvodit klíčové fakty nutné k existenci těchto forem muzeí v budoucnosti. Význam tohoto například znamená, že areál Baťových závodů ve Zlíně již nikdy nemůže vzniknout, v této podobě, na jiném místě. Lidé, kteří mají s touto nevídanou konstrukcí, co do činění, by se měli nad tímto základním důvodem řádně zamyslet.

Je na čase se začít zajímat o koncepci novodobých muzeí pod širým nebem. K dispozici je nejen v naší zemi stále dostatek ještě nepřebraného materiálu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] FROLEC, Václav. *Muzea v přírodě a stavební památky*. Ústav lidového umění Strážnice, 1976. ISBN X-0770.161
- [2] KRIŠTEK, Igor. *Národopisná muzea v přírodě*. Valašské muzeum v přírodě, Rožnov pod Radhoštěm, 1981. ISBN PK-0092.851
- [3] *The open air museum*. [online]. [cit. 25. 4. 2005]. Dostupný z WWW:
< <http://www.maihaugen.no/default.aspx?id=250>>
- [4] *Skansen*. [online]. [cit. 26. 4. 2005]. Dostupný z WWW:
<<http://www.skansen.se>>
- [5] *Lidová architektura Čech, Moravy a Slezka*. [online]. [cit. 29. 4. 2005]. Dostupný z WWW: <<http://www.lidova-architektura.cz>>
- [6] *Valašské Muzeum v Přírodě*. [online]. [cit. 22. 4. 2005]. Dostupný z WWW:
<<http://www.vmp.cz/>>
- [7] *Weald and Downland open air museum*. [online]. [cit. 2. 5. 2005]. Dostupný z WWW: <<http://www.wealddown.co.uk/home-page-english.htm>>
- [8] *National board of antiques*. [online]. [cit. 2. 5. 2005]. Dostupný z WWW:
<http://www.nba.fi/en/seurasaari_openairmuseum>
- [9] *Welcome to the Open-air-museum Ballenberg*. [online]. [cit. 2. 5. 2005]. Dostupný z WWW: <<http://www.ballenberg.ch/index02.html>>
- [10] *Spa and Sand bath – Ibusuki Hakusuikan*. [online]. [cit. 2. 5. 2005]. Dostupný z WWW: <http://www.hakusuikan.co.jp/en/tour_guide/appreciant.html#>
- [11] [online]. [cit. 4. 5. 2005]. Dostupný z WWW:
<<http://www.town.chiran.kagoshima.jp/index.html>>
- [12] *Editors' Choice*. [online]. [cit. 4. 5. 2005]. Dostupný z WWW:
<<http://travelerstaes.com/carpet/000157.shtml>>
- [13] *Za starou Ostravu*. [online]. [cit. 4. 5. 2005]. Dostupný z WWW:
<<http://www.fajnaostrava.com/>>

- [14] *www.vseved.cz encyklopedie v pohybu*. [online]. [cit. 18. 5. 2005]. Dostupný z WWW: <<http://www.vseved.cz/utf/web/index.php>>
- [15] *Zlín*. [online]. [cit. 18. 5. 2005]. Dostupný z WWW: <<http://www.mestozlin.cz>>
- [16] *Dušan Samo Jurkovič*. [online]. [cit. 18. 5. 2005]. Dostupný z WWW: <<http://www.jurkovic.cz/>>
- [17] *obrázek číslo 23 až 28, 40, 43: vlastní fotoarchiv*
- [18] *obrázek číslo 41 a 42*. [online]. [cit. 19. 5. 2005]. Dostupný z WWW: <<http://www.ostravainfo.cz/index.php?akce=guide&mid=156&oid=20&lang=5>>
- [19] *informační letáky Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*